

OPTIMAL CURRENCY AREAS AND CHANGES OF DOMINANT ECONOMIC LOGIC. CASE STUDY: EUROPEAN MONETARY UNION

Iuliana Ciochină, Professor, PhD, and Isabella Cristiana Sima, Assist. Prof., PhD Candidate, "Constantin Brâncoveanu" University of Râmnicu-Vâlcea

Abstract: Under the conditions in which all mankind and especially the entire world economy was undermined by the emergence and spread of the global economic crisis, it was not possible for the European continent to get away from it, the European Union especially. As you know, some of the Member countries of the European Union have chosen to share the same currency, the Euro, constituting the European Monetary Union. The present study wants to be a research on the criteria that have to be satisfied by an optimal currency area, but above all how many of these criteria are met by the Euro area at present. Of all these criteria we chose to study applied to Euro area labour mobility criteria, the degree of openness of the economy, production diversification, fiscal transfers, and fulfilling the conditions of wage flexibility and integration of capital markets. Results of the analysis carried out shows that only some of the criteria are met. The advent of the Euro has helped to advance the process of financial integration and the increasing openness of economies, but has not changed the labour mobility and wage flexibility.

Keywords: optimum currency area, the European Union, the Eurozone, the criteria, optimality.

Introducere

Criza care a lovit omenirea la toate nivelele acesteia de dezvoltare, economică, socială, politică, etc., nu a făcut altceva decât să fie ca un ceas deșteptător care să-i trezească pe teoreticieni și pe specialiști (practicieni) și să-și dea seama că modelele economice și instrumentele politice, dar și modalitatea lor de utilizare trebuie să se adapteze schimbărilor acestea survenite în sistemul economic și financiar global.

Dacă acum câțiva ani, logica economică dominantă era împărțită între cea de formație keynesiană și cea clasic-keynesiană (adică o combinație între macroeconomia lui Keynes și microeconomia neoclasică reprezentată de specialiști ca Hicks, Samuelson, etc.), economia dezvoltării a prins contur prin extrapolarea și uneori criticarea sintezei clasico-keynesiene, punându-se astfel în discuție aspectele fundamentale de macroeconomie cum ar fi: excedentul structural al ofertei forței de muncă; divergența între prețurile stabilite pe piață și costurile sociale; rolul instituțiilor în modelarea comportamentelor; importanța fazelor de continuitate și dezechilibru în procesul creșterii; efectele dezvoltării asimetrice în contextul specializării internaționale, etc.

În aceste condiții de insecuritate mai ale seconomică se pune problema optimalității sau mai precis a gradului de optimalitate pe care îl îndeplinește în prezent Zona Euro.

Metodologie

Pentru a determina care este acest grad de optimalitate pe care îl îndeplinește Zona Euro după impactul pe care l-a avut criza mondială asupra ei, dar și după efectele pe care le resimte datorită schimbărilor de logică economică dominantă, am ales să realizăm o analiză a celor mai importanți indicatori specifici determinării optimalității unei zone monetare. În

acest scop am început prin studierea literaturii de specialitate, prezentând în lucrarea de față doar unele dintre studiile relevante.

Părintele teoriei zonelor monetare optime este considerat a fi Robert Mundell, dar ideea acestuia nu a putut fi pusă pe hârtie imediat, ci au fost nevoie de 5 ani de așteptări deoarece exista în acele timpuri un grad de scepticism foarte ridicat, iar atunci când, în sfârșit, a avut această teorie ocazia să vadă lumina zilei, la Universitatea Stanford, în cadrul unui seminar, a fost anexată altei teorii și anume „teoriei ajustării internaționale”.

Problema abordată de Mundell (1961) a fost reluată și de către alți economiști, R. McKinnon (1963) și Kenen (1969), etc.

Mundell afirmă că zona monetară optimă reprezintă un „set de regiuni unde tendința de migrație este suficient de mare pentru a asigura ocuparea deplină atunci când una din regiuni cunoaște un șoc”. La acestea, McKinnon a adăugat gradul de deschidere economică, iar Kenen a arătat că diversificarea producției și consumului poate reprezenta, de asemenea, o caracteristică a zonelor monetare optime.

O altă definiție este cea a lui Frankel (1999) care afirmă că o zonă monetară optimă este „o regiune pentru care este optim să existe o monedă unică și o politică monetară unică”. Mai recent, Mongelli (2002) prezintă următoarea definiție: „o zonă monetară optimă este definită ca spațiul geografic optim al unei monede unice, sau a unui grup de țări care au fixat irevocabil ratele de schimb și urmează să se unifice”. Pentru a clarifica definiția sunt necesare următoarele explicații:

- Moneda unică sau monedele care au un curs fix fluctuează împreună față de monedele altor țări;
- Spațiul zonei monetare optime este dat de statele suverane care au adoptat moneda unică sau au stabilit cursuri fixe;
- Optimalitatea este definită în sensul unor proprietăți (condiții, criterii) care trebuie întrunite pentru ca integrarea monetară să fie benefică.

Pelkmans (2003) a definit zona monetară optimă „ca acea zonă pentru care costul renunțării la rate de schimb flexibile sau la opțiunea de realiniere este mai scăzut decât beneficiile unei monede unice”.

Concluzionând, zona monetară optimă a fost definită ca o zonă ce prezintă anumite proprietăți care fac ca șocurile asimetrice să fie absorbite fără a fi necesară utilizarea cursului de schimb sau a instrumentelor politicilor monetare. Aceste proprietăți au fost denumite „precondiții”, „caracteristici” sau „criterii” și sunt repere utile, pentru a evalua costurile și beneficiile unui aranjament monetar.

Astfel, literatura de specialitate care aprofundează teoria zonelor monetare optime este împărțită, pentru o mai bună înțelegere, în patru perioade majore: perioada de pionierat (de la începutul anilor 1960 până la începutul anilor 1970), perioada de reconciliere (anii 1970), perioada de reconsiderare (anii 1980) și perioada empirică (de la sfârșitul anilor 1980 și până în zilele noastre).

Indicatorii luați în considerare de către acești specialiști în determinarea gradului de optimalitate a unei zone monetare sunt: flexibilitatea prețurilor și a salariilor, mobilitatea factorilor de producție (inclusiv a capitalului uman), integrarea pieței financiare, integrarea pieței muncii, diversificarea producției și a consumului, similitudinea ratelor inflației,

integrare fiscală, integrare politică, gradul de deschidere al economiei și similitudinea șocurilor.

În acest studiu, pentru a ne atinge scopul final, am ales să analizăm următorii indicatori referitori la Zona Euro: indicatorul rigidității legislației privind protecția muncii (EPL), ponderea cheltuielilor pentru politicile active pe piața muncii în produsul intern brut, gradul de sindicalizare, gradul de deschidere al economiei.

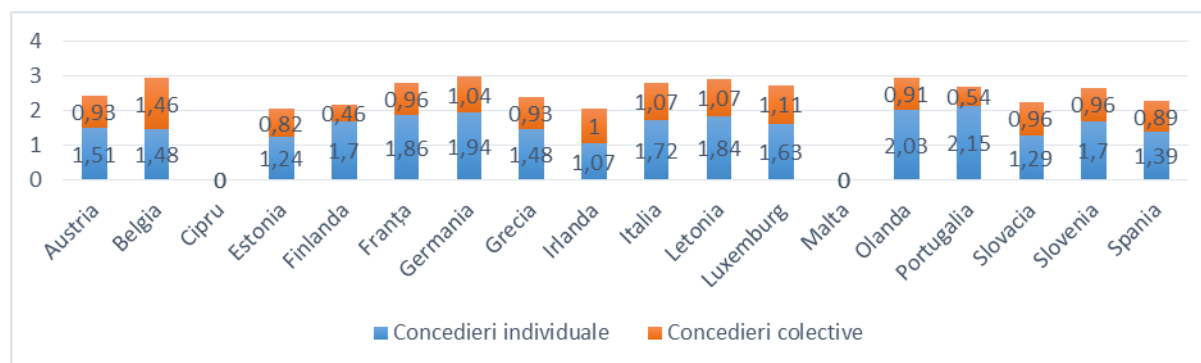
Rezultate

Flexibilitatea forței de muncă este cuantificată în general prin indicatorul rigidității legislației privind protecția muncii (EPL), politicile active eficiente de pe piața muncii ca procent în PIB, fiscalitatea muncii și gradul de sindicalizare (Darvas Z., Szapáry G., 2008). Astfel, un indicator cât mai redus al rigidității legislației privind protecția muncii, cheltuielile mai ridicate pentru politicile active eficiente de pe piața muncii, fiscalitatea mai redusă și un grad mai scăzut de sindicalizare contribuie la o mobilitatea mai mare a forței de muncă. Cu toate acestea, trebuie avut în vedere faptul că între indicatorii anterior menționați pot exista interacțiuni puternice, în funcție de sistemul existent în fiecare țară.

Indicele compozit EPL reflectă aspecte legate de reglementările pieei muncii cu scopul de a putea face distincție și a putea compara între țări flexibile și țări inflexibile.

Analiza acestuia, defalcat pe indicii referitori la concedieri individuale și colective arată faptul că valorile sunt destul de ridicate în țările din Zona Euro pentru care sunt disponibile datele furnizate de Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică la nivelul anului 2013. Cea mai mică valoare în ceea ce privește concedierile individuale se înregistrează în Irlanda (1,07), iar cea mai ridicată în Germania (1,94), media celor 18 țări analizate fiind de 1,62. Celălalt indice, cel al concedierilor colective, ne arată o situație un pic diferită, cea mai mică valoare fiind înregistrată de Finlanda (0,46), în timp ce valoarea cea mai mare o are înregistrată Belgia (1,46). Comparând cu situația Statelor Unite ale Americii privind strictețea legislației referitoare la protecția muncii, se observă un decalaj ridicat deoarece indicele înregistrat în ceea ce privește concedierile individuale este de 0,35, în timp ce indicele pentru concedieri colective este de 0,82.

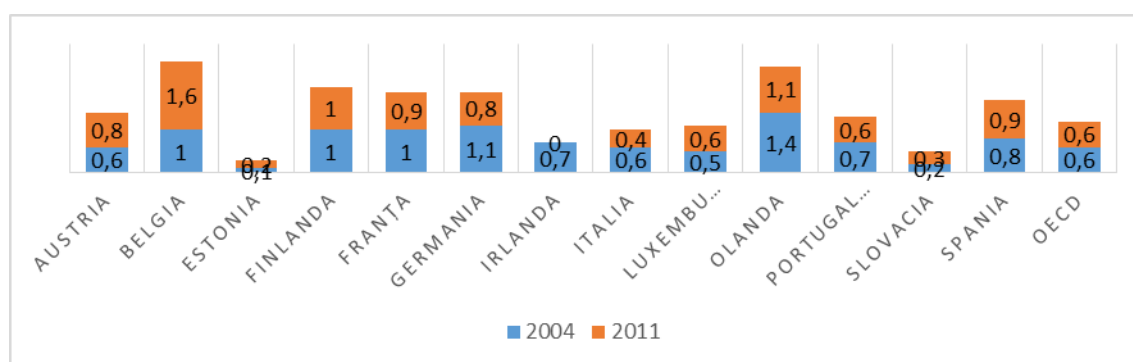
Figura 23 - Indicatorul rigidității legislației privind protecția muncii în țările din Zona Euro

Sursa: ***, OECD Indicators of Employment Protection, la http://www.oecd.org/document/34/0,3343,en_2649_33927_40917154_1_1_1_1,00.html [Accesat de autoare la data de 20.01.2014]

Analiza celui de-al doilea indicator, exprimat ca pondere a cheltuielilor pentru politicile active pe piața muncii în PIB, arată faptul că acesta nu s-a modificat în mod similar în anul 2011 față de anul 2004, în unele țări (Austria, Belgia) înregistrându-se o creștere, iar în altele (Germania, Irlanda, Portugalia) valorile diminuându-se puternic. Din graficul următor se poate observa și o diferență semnificativă între țările analizate la nivelul anului 2011, cheltuielile cele mai ridicate înregistrându-se în Belgia (1,6% din PIB), iar cele mai reduse în Slovacia (0,3% din PIB). Privind în ansamblu, media este de peste 0,75%, mai ridicată comparativ cu valoarea înregistrată de statele OECD per ansamblu, de 0,6%.

Figura 24 - Ponderea cheltuielilor pentru politicile active pe piața muncii în PIB în anul 2011 comparativ cu anul 2004

Sursa: ***, Labour Market Programmes (LMP), OECD, la <http://www.oilis.oecd.org/oilis/2008/doc.nsf/linkto/DELSA-ELSA-WD-SEM%282008%2910> [Accesat de autoare la data de 20.01.2014]

Ultimul indicator, referitor la gradul de sindicalizare, poate fi exprimat ca raport între apartenența la sindicate și numărul de angajați. În anul 2012, densitatea se prezintă astfel:

Tabel 9 - Gradul de sindicalizare

70%-79%	Finlanda
50%-59%	Belgia, Cipru
40%-49%	Luxemburg
30%-39%	Irlanda, Italia
20%-29%	Austria, Grecia, Olanda, Slovenia
10%-19%	Germania, Letonia, Portugalia, Slovacia și Spania

Sursa: ***, Trade union membership 2012, la <http://www.worker-participation.eu/National-Industrial-Relations/Across-Europe/Trade-Unions2> [Accesat de autoare la data de 20.01.2014]

Din tabelul anterior se poate observa că nivelul gradului de sindicalizare diferă semnificativ între țările din Zona Euro, de la valori de peste 70% în Finlanda, la valori cuprinse între 10% și 19% în Germania, Letonia, Portugalia, Slovacia și Spania. Un aspect pozitiv este acela că majoritatea țărilor pentru care sunt disponibile date înregistrează procente de sub 50%.

Cu toate că deplasările în interiorul Europei au fost facilitate de crearea Uniunii Europene, există numeroase bariere în calea mobilității forței de muncă. Cele mai evidente obstacole sunt cele legate de diferențele de limbă și tradiții, probleme asociate cu diferențele existente între sistemele de educație, care vor persista mult timp. Pe lângă acestea, mai poate fi identificat un factor mai puțin discutat, și anume, costurile destul de ridicate referitoare la cazare în țările europene comparativ cu cele din SUA. Și diferențele dintre sistemele de asistență socială pot fi considerate o barieră, deoarece beneficiile referitoare la îngrijirea sănătății și la pensionare sunt destul de importante pentru angajați.

Un studiu realizat în 2007 arată faptul că există o mobilitate redusă a forței de muncă în noile state membre cauzată de procentul foarte ridicat de gospodării ce au în proprietate imobilul în care locuiesc (Dumitru I., 2009).

Concluzionând, Zona Euro nu îndeplinește criteriul mobilității forței de muncă. Astfel, în cazul apariției unui șoc asimetric, țările se pot confrunta cu șomaj ca rezultat al pierderii competitivității.

Gradul de deschidere a economiei este unul din criteriile de optimalitate pe care Zona Euro le îndeplinește. Acesta se definește ca parte a activității economice consacrată comerțului internațional, deci raportul existent între suma importurilor și a exporturilor și produsul intern brut. Majoritatea țărilor din Zona Euro sunt foarte deschise și se poate observa că cele cu un grad mai mare de deschidere sunt țările de dimensiuni mai mici. Acest lucru poate explica faptul că, în mod tradițional, țările mai mici au fost cei mai entuziaști susținătorii ai uniunii monetare.

Există opinii conform cărora comerțul a fost influențat și de unificarea monetară dintre statele Zonei Euro. Într-adevăr, a existat o creștere a comerțului, și chiar dacă nu e atât de spectaculoasă pe cât se așteptau unii specialiști, oferă suport pentru asigurarea optimalității Zonei Euro.

Datele prezentate în tabelul de mai jos susțin îndeplinirea condiției de deschidere a economiei, oferind o dovadă clară a realizării criteriului propus de McKinnon. Luxemburg este țara cu cele mai mari valori ale gradului de deschidere, în toți anii analizați acestea fiind de peste 100%. Situația este diferită în Grecia, Slovacia, Franța și Slovenia, unde se înregistrează valori ale indicatorului de sub 60%.

Un fapt destul de important este că și țările care doresc să se alăture Zonei Euro în viitor satisfac această cerință, fiind foarte deschise.

Tabelul 10 - Gradul de deschidere a economiei țărilor din Zona Euro în perioada 2002-2014

Țara	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Austria	67,4	67,6	67,6	68,8	71,1	71,6	71,4	71,2	71,6	71,9	70,3	71,8	72,4
Belgia	67,6	68,1	68,7	69	71,8	72,5	71,7	72,1	70,1	70,2	69	69,2	69,9
Cipru	73	73,3	74,1	71,9	71,8	71,7	71,3	70,8	70,9	73,3	71,8	69	67,6

Finlanda	73, 6	73, 7	73, 4	71	72, 9	74	74, 6	74, 5	73, 8	74	72, 3	74	73, 4
Franța	58	59, 2	60, 9	60, 5	61, 1	62, 1	64, 7	63, 3	64, 2	64, 6	63, 2	64, 1	63, 5
Germania	70, 4	69, 7	69, 5	68, 1	70, 8	70, 8	70, 6	70, 5	71, 1	71, 8	71	72, 8	73, 4
Grecia	59, 1	58, 8	59, 1	59	60, 1	58, 7	60, 6	60, 8	62, 7	60, 3	55, 4	55, 4	55, 7
Irlanda	80, 5	80, 9	80, 3	80, 8	82, 2	82, 6	82, 5	82, 2	81, 3	78, 7	76, 9	75, 7	76, 2
Italia	63, 6	64, 3	64, 2	64, 9	62	62, 8	62, 6	61, 4	62, 7	60, 3	58, 8	60, 6	60, 9
Luxemburg	79, 4	79, 9	78, 9	76, 3	75, 3	74, 6	74, 7	75, 2	75, 4	76, 2	74, 5	74, 2	74, 2
Malta	62, 2	61, 1	63, 3	68, 9	67, 3	66, 1	66	66, 1	67, 2	65, 7	67	67, 5	66, 4
Olanda	75, 1	74, 6	74, 5	72, 9	75, 4	75, 5	77, 4	77	75	74, 7	73, 3	73, 5	74, 2
Portugalia	65, 4	64, 9	64, 9	62, 4	62, 9	64	63, 9	64, 9	64, 4	64	63	63, 1	63, 5
Spania	68, 8	68, 8	68, 9	67	68, 2	69, 2	69, 1	70, 1	69, 6	70, 2	69, 1	68	67, 2
Slovenia	57, 8	57, 7	59, 2	59, 6	61, 9	59, 6	60, 2	62, 9	64, 7	64, 6	62, 9	61, 7	62, 7
Slovacia	59, 8	59	64, 6	66, 8	69, 8	69, 6	70	69, 4	69, 7	69, 5	67	68, 7	66, 4
Letonia	65	66	67, 4	66, 3	66, 9	67, 9	68, 3	66, 6	66, 2	65, 8	65, 2	66, 5	68, 7

Sursa: Prelucrare după datele obținute de pe site-ul www.heritage.org/index/explore?view=by-region-country-year [Accesat de autoare la data de 20.01.2014]

În privința criteriului lui Kenen, diversificarea producției, se poate afirma că și acest criteriu este îndeplinit deoarece nici una dintre țările Zonei Euro nu depinde exclusiv de un singur produs, fapt ce determină atenuarea impactului unui șoc asimetric.

Transferurile fiscale pot juca un rol important în stabilizarea economiilor lovite de un șoc asimetric. În cazul Zonei Euro, bugetul fiind relativ redus, de aproximativ un procent din produsul intern brut, nu asigură funcționarea unui sistem de transferuri fiscale. Destinațiile principale ale bugetului UE sunt reprezentate de: cheltuielile operative al Comisiei, Politica Agricolă Comună și fondurile structurale care sprijină regiunile mai puțin dezvoltate, indiferent dacă sunt sau nu afectate de un șoc asimetric. Un studiu efectuat de Krugman și Obstfeld în 2003 arată că transferurile federale constituie un amortizor important al șocurilor specifice regiunilor din SUA comparativ cu situația existentă în Uniunea Europeană. Pentru a

putea face operațional un sistem de transferuri fiscale în Europa este necesară în primul rând creșterea mărimii bugetului, însă acest lucru pare greu de realizat într-un orizont de timp scurt.

Concluzii

În viziunea altor autori, optimalitatea unei zone monetare este dată și de îndeplinirea condițiilor de flexibilitate a salariilor și de integrare a piețelor de capital. Flexibilitatea salariilor presupune că reducerile salariale sunt acceptate, crescând astfel posibilitatea de amortizare a șocurilor. În Uniunea Europeană, reducerea salarială ar putea fi acceptată, cel mai probabil în cazuri extreme, așa cum s-a întâmplat în Germania.

Integrarea piețelor de capital europene poate contribui la buna funcționare a Uniunii Monetare Europene prin facilitarea ajustării în cazul unor șocuri asimetrice. În Zona Euro procesul fiind departe de a fi încheiat, este însă potențat de existența monedei unice, de armonizarea legislativă și de presiunile concurenței.

Rezultatele analizei efectuate arată că doar câteva dintre criteriile sunt îndeplinite. Apariția monedei Euro a ajutat la avansarea procesului de integrare financiară și la creșterea gradului de deschidere a economiilor, însă nu a modificat mobilitatea forței de muncă și flexibilitatea salariilor. Nici integrarea fiscală nu a fost îmbunătățită deoarece trebuie respectate prevederile Pactului de Stabilitate și Creștere și nu s-a statuat crearea unei politici fiscale comune.

Bibliografie:

1. Darvas Z., Szapáry G. – “Euro Area Enlargement and Euro Adoption Strategies”, *European Economy*, 2008, disponibil la http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication12093_en.pdf [Accesat 11.03.2011]
2. Dumitru I. – “Adoptarea mai rapidă a euro de către România - de la dorință la putință”, 2009, la http://mpr.ub.uni-muenchen.de/18612/1/MPRA_paper_18612.pdf [Accesat 11.03.2011]
3. Frankel J. - “No Single Currency Regime is Right for All Countries or at All Times”, *NBER Working Paper*, No. 7338, 1999
4. Kenen P. - “The Theory of Optimum Currency Areas: An Eclectic View” in Mundell and Swoboda (eds.) *Monetary Problems in the International Economy*, University of Chicago Press, Chicago, 1969
5. Krugman P.R. și Obstfeld M. – “International economics: Theory and policy”, Addison Wesley, Boston, Ediția a VI-a, 2003
6. McKinnon R. - “Optimum Currency Area”, *American Economic Review*, 1963
7. Mongelli F.P. – “New Views on the Optimum Currency Area Theory: What is EMU telling us?”, Working Paper, no. 138, *European Central Bank Series*, 2002, <http://www.ecb.int/pub/pdf/scpwps/ecbwp138.pdf>
8. Mundell R. – “A Theory of Optimum Currency Areas”, *American Economic Review*, 1961
9. Pelkmans J. – “Integrarea Europeană : Metode și analiză economică”, Ediția a II-a, Institutul European, București, 2003

10. Sima I. și Marin C. – „The socio-economical effects of world financial crisis on Eurozone”, Conferința internațională „Cunoaștere bazată pe organizație”, Sibiu, 2009, indexare ISI Proceedings
11. Sima I., Marin C., Popa I. - „Single currency of the European Union”, Ediția a VI-a – Conferința internațională „Probleme actuale ale economiei globale”, Universitatea Ovidius Constanța, ISSN 1582-9383; Categoria B+, indexată Repec, 2010, <http://ideas.repec.org/a/ovi/oviste/v10y2010i1p361-366.html>